

MINNESSKRIFT

över

Bergshamra

Trädgårdskoloniförenings

verksamhet

åren 1919—1939

UNDER ÅREN 1916—1918 blev knappheten å livsmedlen med varje månad allt mera betungande för befolkningen i de större städerna och inte minst i Stockholm.

För att så mycket som möjligt fylla bristen sökte man få en jordbit, där potatis och andra rotfrukter kunde odlas.

Livsmedelssvårigheterna födde jordhunger och efterfrågan på jord blev nu stor. Inom och utom staden togos alla åtkomliga jordbitar i bruk. Utefter järnvägsbankar och huslängor, å gamla avskrädeshögar och i bergsskrevor odlades med brinnande iver!

Bland dem, som sökte underlätta åtkomsten av jord för de sökande, framträdde Odlingssällskapet Stockholms Omnejd, som bildades den 19 februari 1918. Sällskapetets intiativtagare och energiske ledare var fröken Anna Åbergsson och som hennes närmaste och främsta intresserade medarbetare bör nämnas fröken Ingeborg Schager, civilingenjör Sven Bergström, justitierådet Pehr von Seth och arkitekt Einar Rudskog. Odlingssällskapet arrenderade bl.a. andra jordområden, kronoegendomen Bergshamra n:r 1 å 33,07 har jämte ett område vid Riksmuseet å 1,8 har för fem år från den 14 mars 1919.

Under ledning av ingenjör Otto Wallenberg styckades jorden i lotter å 300, 400 kvm. och utlämnades till planteringsland, vilka fingo en strykande åtgång och därmed var tillkomsten av Bergshamra koloniområde verklighet, men efter krigets slut, då det blev rikligare tillgång på livsmedel, försvann intresset för planteringslanden.

Utefter den buktiga gränsen från Ålkistekanalens till Bergshamra gårds ekonomihus uppläts lotter för bebyggelse med kolonistugor å 22 kvm:s areal, i 4 typer, efter ritningar av arkitekt Rudskog.

Sällskapet omlade därför under åren 1920—1922 verksamheten så, att området efter en plan av arkitekt Rudskog omstyckades till kolonilotter. Därvid tillmötesgick Sällskapet kraven på olika stora lotter så, att deras areal varierade mellan 220 och 1,200 kvm.

Många av dem, som började med planteringsland övertogo lotter med byggnadsrätt och flera nya intresserade kolonister kommo till. Det arbetades med liv och lust inom detta nya, lilla samhälle. Jorden dränerades, vägar anlades, vattenledning drogs ut över området, stugor byggdes under yxors, sågars och hammars klang. Redan år 1921 byggdes den hundrade stugan och samma år planterades efter anvisningar av direktör G. Lind, Experimentalfältet, i det närmaste alla de fruktträd, som sedan dess bildat alléer utefter kolonins vägar.

Men även jorden bearbetades för att få den i högsta möjliga kultur. Frukträd, bärbuskar och perenna blommor planterades så fort man hann planera för dem.

Området förvandlades snabbt från åkermark, där maskrosor, tistel och kvickrot syntes taga överhand, till en vackert leende trädgårdskoloni!

Vägarna förbättrades, staket uppfördes, häckar här och var anlades. Men även köksväxterna drevos fram ur den allt mer kultiverade jorden och massor av blommor odlades.

Arbetet för att få de enskilda lotterna och de gemensamma anläggningarna så vackra och ändamålsenliga som möjligt fortsattes med alltjämt friska tag av den växande skaran av verkligt intresserade kolonister. Och detta arbete fortsätter vidare alldeles som det måste vara i ett samhälle, som är värt att fortleva!

Många år fingo dock Bergshamrakolonisterna ej arbeta i lugn och ro på sina kära lotter. Redan år 1922 grumlades glädjen av oron över att nytt arrendekontrakt ej skulle erhållas år 1924.

Det spordes att området skulle tagas i anspråk för annat ändamål. Men Sällskapet och kolonisterna lyckades vinna vederbörande myndigheters och främst regeringens förståelse för koloniverksamhetens betydelse och Sällskapet fick nytt arrendekontrakt på tio år. Bergshamrakolonin fick fortsätta sitt unga och friska liv, till kolonisternas glädje och nytta.

När sedan denna tioårsperiod nalkades slutet, mötte det ej något större motstånd, då kolonisterna genom sin förening, Koloniföreningen Bergshamra u.p.a. — bildad redan år 1931 för att bereda övertagandet av arrenderätten efter Sällskapet — i samförstånd med Sällskapet begärde att få övertaga koloniområdet. Kungl. Maj:t uppdrog den 9 juni 1933 åt Kungl. Domänstyrelsen att för en tid av tio år, från den 14 mars 1934, utarrendera till Koloniföreningen Bergshamra det område av kronoegendomen Bergshamra n:r 1, som Sällskapet under föregående tioårsperiod arrenderat. Och samma dag fann Kungl. Maj:t gott uppdraga åt Kungl. Byggnadsstyrelsen att verkställa omarbetning av upprättat förslag till användning av kronoegendomen Bergshamra, därvid hänsyn skulle tagas även till kolonirörelsens intresse av trädgårdsområdets fortbestånd å Bergshamra. Det är klart att kolonisterna å Bergshamra och alla kolonirörelsens vänner och gynnare kände sig glada och hoppfulla efter dessa Kungl. Maj:ts så betydelsefulla beslut.

Bergshamra trädgårdskoloni hade kämpat sig fram till en uppskattad och välkänd koloni och vunnit erkännande av landets högsta myndighet!

Samarbetet mellan Sällskapet och kolonisterna har varit mycket gott.

Efter att första årets blandade och tillfälliga odlare av planteringslanden ersatts med kolonister, som med få undantag togo sin uppgift på allvar, blev samarbetet mycket livligt och givande, till kolonins fromma. Sedan Sällskapet under första verksamhetsåret tillsatt som ombudsman för området kolonisten Erik Gottfrid Hagström, har denne sedan dess varje år på kolonisternas årsmöten omvalts till samma funktion, som han med ovanligt intresse, energi och kunnighet skött till gagn för kolonisterna och kolonin. Utom ombudsmannen, som varit föreningslänken mellan kolonisterna och Sällskapet under hela den tid Sällskapet stod för kolonirörelsen vid Bergshamra, ha kolonisterna för gemensamma uppgifter och för samarbete med Sällskapet haft å årsmötena valda först en rådskommitté, åren 1923—1927, och sedan styrelsen för Bergshamra Trädgårdskolonister åren 1928—1933.

Ledamöter i de nämnda styrelserna ha varit:

Erik Hagström, 1923—1938.
Oskar Eriksson, 1923—1925, 1931, 1932.
Ernst Eriksson, 1923, 1931.
Ferd. Lundkvist, 1923—1927, 1930, 1936—1938.
Emil Andersson, 1923—1926, 1928, 1929, 1931—1935.
C.E. Thörnkvist, 1924, 1925.
Linus Hjelm, 1926, 1927.
Carl Hallman, 1926—1930, 1932—1938.
E.A. Ahlving, 1926.
Anton Rudolfsson, 1926—1929, 1931.
Anna Åstrand, 1927, 1928.
Erik Olander, 1927.
Lotten Eriksson, 1929.
K.W. Åstrand, 1930.
Nils Andersén, 1930.
Vilhelm Andersson, 1931.
Axel Landberg, 1931.
Gustaf Aspe, 1931.
Henning Löfstedt, 1931—1935.
J.E. Elmén, 1932—1935.
E.D. Kärrfeldt, 1936, 1937.
E.F. Lidman, 1936—1938.
Sven R. Bill, 1938.

De som haft ledningen och ansvaret för kolonin ha kunnat glädja sig över en obruten utveckling av verksamheten och att kolonisterna med få undantag visat ett starkt intresse för att få sina lotter i högsta möjliga kultur.

Men det har också förekommit besvärligheter av många slag. En svår och ömtålig fråga var under de första åren vinterboendet i stugorna, vilket enligt gällande kontrakt var förbjudet. Även dränerings- och avloppsfrågans lösning har krävt mycket arbete och kostnader.

Att erhålla tillräckligt med vatten för alla var ej heller så lätt. Under de första åren fingo kolonisterna hämta vatten från en brunn, men i olika etapper drogs vattenledning ut över området och år 1934 erhöles nöjaktig tillgång på vatten genom anslutning till Frökontrollanstaltens ledning. Nu går föreningens vattenledning till varje lott och flertalet kolonister har dragit den vidare in på sin lott.

Planteringslanden söder om Bergshamra allé voro ofta svåra att få utarrenderade, men sedan föreningen år 1935 fick tillstånd att där och vid Brunnsviken — där liknande förhållanden rådde — uppföra trädgårdspaviljonger å 8 kvm, har denna del av kolonin uppdelats i lotter efter karta av Arkitekt Rudskog, som även gjort ritning till paviljongerna och planteringsplan har utarbetats av trädgårdskonsulent Sven Holm. Därmed har hela området tagits i bruk för högvärdig kolonirörelse.

Samarbetet kolonisterna emellan har under 20-årsperioden varit mycket omfattande och mångsidigt. Utom de regelbundna årsmötena ha kolonisterna samlats till upplysningsmöten, studieutflykter till Experimentalfältets och Bergianska trädgårdsskolorna samt många andra platser. I den vackra parken, där även dansbana uppförts, ha de samlats till midsommar-, högsommar- och höstfester, där även av kolonisterna själva bildade folkdanslag och teateramatörsällskap förtjänstfullt medverkat. Åren 1926 och 1927 verkade även en Kamrat- och Ungdomsförening, främst för nöjes- och upplysningsverksamheten. I olika koloni- och trädgårdsutställningar, de första redan år 1923, ha Bergshamrakolonisterna deltagit och vunnit de högsta utmärkelser.

Bergshamrakolonisterna ha haft nöjet att som sina gäster mottaga många studiegrupper från in- och utlandet. Särskilt stort intresse för vår koloni har visats från vännerna i Finland.

Under 20 år har genom mångas idoga arbete ett stycke av landets jord berikats på det mest påtagliga sätt, och ha dess omkring 10 ha bringats i högsta brukningsklass och ter sig nu för alla natur- och skönhetsälskande som en livfull idyll, värdig de förnämliga grannarna, Statens Centrala Frökontrollanstalt och Statens Växtskyddsanstalt!

Betydande belopp ha också tillskjutits för att göra kolonin till vad den nu är. Huru mycket de enskilda lotterna dragit i kostnader kan ej anges, men de gemensamma utgifterna för dränering, vägar, vattenledning och uthus m.m. uppgå till över 27,000 kronor. Kolonisternas arrendeavgift är 12 öre per kvm. och inkomster och utgifter balansera på omkring 18,000 kronor per år.

Vid under år 1938 företagen räkning befanns att å området finnes över 1,000 äppelträd, omkring 300 av vardera päron-, plommon- och körsbärsträd, cirka 750 krusbärsbuskar och över 1,000 vinbärsbuskar.

Tack vare goda råd från främst Experimentalfältets trädgårdsskola och stadens trädgårdskonsulenter, har Bergshamra koloni nästan uteslutande förstklassiga fruktsorter och skördarna ha med åren blivit allt mer givande. Kolonisterna, som tidigare för sitt arbete lönades med rotfrukter och blommor, få nu även njuta av de ädlaste frukter, som trivas i vårt land.

Så trivas också kolonisterna vid Bergshamra. Med varje år bli de

kärare i sin för arbetet tacksamma jordlott. Kolonisten och hans familj, ja, även hans vänner, uppskatta detta fria och sunda umgänge med ett stycke av fosterlandet. Av skilda tvingande anledningar ha under de gångna åren många av lotterna bytt innehavare, men av de 143 medlemmarna föreningen nu har ha inte mindre än 48 varit med från början. Dessa jubilarer kunna känna sig glada och stolta över att de varit med om att från grunden bygga upp Bergshamrakolonin!

Men Bergshamrakolonisterna kunna inte fira sin 20-årsfest utan att med tacksamhet erinra sig alla dem, som med råd och dåd hjälpt och gynnat dem i deras ibland nog så bekymmersamma och hårda arbete. Först kommer då i minnet fröken Anna Åbergsson, som med sitt stora, lågande intresse och aldrig svikande energi övervann allt motstånd och skapade Bergshamrakolonin och lotsade den med stor skicklighet framåt, tills den själv kunde navigera vidare under hennes vakande överblick.

Fröken Åbergssons medarbetare i Odlingssällskapet, som så oegennyttigt ställde sina krafter i rörelsens tjänst, skola även uppskattas för sin goda gärning.

Till de representanter för olika myndigheter, som på ett eller annat sätt haft att göra med Bergshamrakolonin och därvid visat förståelse och välvilja emot rörelsen, frambära kolonisterna även sitt varma tack. I stor tacksamhetsskuld stå Bergshamrakolonisterna till alla dem, som med sin sakkunskap stått dem bi och lämnat råd och svar på de tallösa frågorna från de rådvilla och vetgiriga. Vi nämna främst direktörerna Lind och Green vid Experimentalfältet, arkitekt Rudskog, trädgårdskonsulenterna Wing och Holm. Av utrymmesskäl kunna ej alla dessa vänliga stödjare nämnas, men de äro därför ej glömda.

Bergshamrakolonisterna ha även haft förmånen av det bästa samarbete med sina närmaste grannar, villaägarna såväl som Statens Centrala Frökontrollanstalt, Statens Växtskyddsanstalt och arrendatorn å Bergshamra gård, ett förhållande som kan motses fortsätta för framtiden.

Kolonisterna vid Bergshamra ha i det närmaste passerat röjnings- och nybyggarskedet. De motse nu, vid 20-årsjubileet, en lugn och trygg framtid. I förlitande på att de myndigheter, som ha avgörande inflytande på Bergshamrakolonins öde allt framgent skola äga förståelse för kolonirörelsens välsignelserika verkan och stora betydelse för dem som behöva den sommarens vederkvickelse denna form av fritidsliv skänker, fortsätta kolonisterna att arbeta på sina lotter. Och de skola väcka sina barns intresse för kolonirörelsen, så att de vilja fortsatt detta sunda, naturliga och samhällsgagnande liv i kontakt med jorden, som deras föräldrar så högt älskade!

Bergshamra i augusti 1939.

E.G. Hagström Carl A. Hallman Sven R. Bill

Erik Lidman

Ferd. Lundkvist

PROLOG

till 20-årsjubileet vid Bergshamra Trädgårdskoloni.

Mel.: Låga ryttartorpet.

Den tid har nu förflutit, ja hela 20 år
Och ser man sig tillbaka, man knappast det förstår
Det förefaller vara, som blott ett enda år
Och allting som har hänt här, det är liksom i går.

Men ser man sig omkring på vår kära koloni
Man riktigt sig förvånar, hur allt har hunnit bli
Se fruktträden som voro så ynkeliga små
De ha nu blivit stora, med riklig frukt uppå.

De barn som kröp i sanden, när som vi kom hit ut
De äro nu fullvuxna, att gå i livet ut
Hur långt de än må färdas, de ha ett minne kvar
Det är ifrån Bergshamra, och ifrån mor och far.

Det aldrig kan förgätas, den ljuva barndomstid
När som de här fick leka, bland blommorna i frid
Och hela dagen njuta, bland blommor, frukt och bär
De veta nog hur härligt, vid Bergshamra det är.

Och vi som voro unga, när barnen voro små
Vi hava ock ett minne, till ålderdomen grå
Hur skönt det är att veta, och tänka däruppå
att barnen ha ett minne, från sommarhemmet då.

Det är en vacker gärning, som icke glömmas kan
Bland alla kolonister, i Sveriges sköna land
Vi önska nu att alla skall tänka däruppå,
Som haver att bestämma, hur jorden delas må.

Den räcker nog åt stora, men även åt de små
Så alla det som önska, en liten lott kan få
Den allra minsta torva, för oss är lika kär
Som många stora hemman, för brukspatronen är.

När jorden bliver delad, så alla fått sin lott
Som sig en sådan önska, då ha vi målet nått
Till sist vi vilja tacka, för allt som varit har
Vi hoppas nu för alltid, få Bergshamra ha kvar.

E.G.H.